

GAZİ TÜRKİYAT
G Ü Z / 2 0 2 2

Atf / Citation

DEMİR ÖZTÜRK, N. (2022). "Beylikler Dönemi Tıp Metinlerinde Yapılan Türkçeleştirme ve Terim Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme". *Gazi Türkiyat*, 31: 37-52.

Geliş / Submitted 22.05.2022

Kabul / Accepted 26.10..2022

DOI 10.34189/gtd.31.004

BEYLİKLER DÖNEMİ TIP METİNLERİNDE YAPILAN TÜRKÇELEŞTİRME VE TERİM ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Study on Turkishization and Term Studies in the Medical Texts of the Principalities Periods

Nuray DEMİR ÖZTÜRK*

Öz

Oğuzların Anadolu'ya gelmeleriyle beraber siyasî anlamda devlet kurma çabalarının etkileri yazı dillerine de yansımıştır. Oğuzların Orta ve Batı Asya'da devlet kuramayışları Oğuzcanın yazı dili hâline gelemeyişine sebep olmuş ardından Selçuklular Dönemi'nde Arapça ve Farsçanın da hâkimiyeti Türkçeyi olumsuz etkilemiştir. Anadolu Beylikler Dönemi ise Oğuzca için yeni bir başlangıcı beraberinde getirmiş; dinî, edebî, tasavvufî, tıbbî konularda birçok eser tercüme ve telif edilmiştir. Bu alanlardan biri olan tıp konusunda yazılmış eserlerde kullanılan dil, Türkçenin bilim dili düzeyi açısından kullanımını göstermede dikkate değerdir. Anadolu beylerinin teşvik ve destekleri doğrultusunda kaleme alınan bu eserlerde bilinçli bir şekilde yabancı dilden alınan sözcük ve terimlerin Türkçeleştirildiği tespit edilmiştir. Yapılan bu dil yerleşmesiyle Arapça ve Farsça sözcük, ifade, tamlama gibi yapıların varsa Türkçede karşılıkları yoksa müellif/mütercim Türkçeleştirme çabasıyla hem Beylerin hem de halkın katında eserleri anlaşılır kılması ve Türkçe sözcük üretmek yazı dilini işler hâle getirmesi amaçlanmıştır. İncelenen tıp eserlerinden seçilen örnekler öyküntünün alt başlıkları altında sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Anlamsal örneğe ve anlam alıntılama kategorilerinden Türkçenin temasta olduğu Arapça ve Farsçaya karşı hangi yolları tercih ederek Türkçeleştirme yoluna gidildiği ve bu yapılırken nasıl yöntemlere başvurulduğu üzerinde de durulmuştur. Yapılan çalışma ile Türkçe sözcüklerde öyküntü kategorisi belirlenmeye çalışılmış ayrıca Eski Anadolu Türkçesi tıp metinlerinde nasıl bir Türkçeleştirme çalışması yapıldığı sorusuna, verilen örneklerle cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oğuzca, tıp terimleri, öyküntü, Türkçeleştirme, Anadolu Beyleri

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı, Balıkesir/TÜRKİYE.
demirnurayozturk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4751-9056

Abstract

With the arrival of the Oghuzs to Anatolia, the effects of the efforts to establish a state in the political sense were also reflected in their written languages. The inability of the Oghuzs to establish a state in Central and Western Asia caused the Oghuz language not to become a written language, and then the dominance of Arabic and Persian during the Seljuk period negatively affected Turkish. The Anatolian Principalities period brought a new beginning for the Oghuz language; many works on religious, literary, mystical, and medical subjects have been translated/copyrighted. The language used in the works on medicine, which is one of these fields, is remarkable in terms of the use of Turkish. It has been determined that these works, which were written in line with the encouragement and support of the Anatolian Beys, were consciously indigenized language. Samples selected from the examined medical works were tried to be classified under the title of "calque." From the categories of semantic borrowing and lexical borrowing, it is also emphasized which ways Turkishization was preferred against Arabic and Persian, which Turkish is in contact with, and what methods were used while doing this. In this study, it was aimed to determine the calque category in Turkish words for the first time, and an answer was sought to the question of what kind of a Turkishization study was made in the Old Anatolian Turkish medical texts, with the examples given.

Keywords: Oghuz, medical terms, calque, Turkishization, Anatolian Beys.

GİRİŞ

Türk dili, genel anlamda bakıldığında Moğolca, Tunguzca ve Mançucanın dâhil olduğu Altay dil ailesi grubu içerisinde yer almaktadır. İslâm dünyası ile karşılaşmadan önce Eski Türkçe temas hâlinde bulunduğu Çince, Tibetçe, Hotanca, Toharca, Soğutca, Sanskritçe, Pehlevîce, Süryanice ve Moğolcadan az sayıda da olsa sözcük alıntılanmıştır (Tekin 2013: 217). İslâm dininin benimsemesiyle Türkçenin temas ettiği kültür dünyasının farklılaşması, alıntılanan sözcüklerin yönünü Arapça ve Farsçaya doğru genişletmiştir. Bu yeni kültür dünyasıyla temasın sonucunda Türkçe de yeni mecralara doğru bir gelişme ve değişme göstermiştir.

Türk dilinin tarihî evrelerinden biri olarak isimlendirilen Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış olan eserler, özellikle Oğuzcanın yazı dili olma sürecini aydınlatması bakımından önemlidir. Anadolu'yu yurt edinmeye gelen Türklerin yazı dillerinin ve edebî ürünlerinin ortaya çıkması Doğu Türkçesine göre daha uzun bir süreçte gerçekleşmiştir (Kut 2006: 28).

Eski Anadolu Türkçesinin dayanağı Oğuzcanın VI.-XIII. yüzyıllar arasında Orta ve Batı Asya'da iken Oğuzların bağımsız bir devlet kuramaması, bağımsız bir yazı dili olmak için Anadolu Beylikleri Dönemini beklemesini gerektirmiştir (Korkmaz 2009: 62). Selçukluların, bilim dili olarak Arapçayı, edebiyat dili olarak ise Farsçayı kabul etmesi bilhassa Oğuzcanın Anadolu'da yayılmasını ve gelişmesini geciktirmiştir (Tekin 2013: 218). İlk başlarda Eski Türkçenin izleriyle Horasan ve çevresinden gelen diğer Türk boylarıyla karışık dil hususiyetleri göstermesine rağmen XIII. yüzyıldan sonra Oğuzca artık bu izleri silerek Anadolu'da her yönüyle gelişmiş bir yazı dili olma sürecine girmiştir (Mansuroğlu 1951: 228-229).

Anadolu Selçukluları Dönemi'nde basit muhtevalı eserlerde görülen Türkçe, Beylikler döneminde belli bir şuurla beylerin kendi idareleri altındaki merkezlerde

kültür ve sanat alanında yaptıkları çalışmalarla Selçuklular devri dil tutumuna karşı bir uyanma, milli dile dönüş ve gelişme devri göstermiştir (Özkan 2014: 68).

BEYLİKLER DÖNEMİNDE TÜRKÇE

Anadolu Beylikleri yöneticilerinin bilinçli bir biçimde Türkçeye yönelmeleri Türk dili tarihinde ilk kez Oğuzcaya dayalı bütünleşmiş bir yazı dilinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır (Korkmaz 2009: 64). Bu dönem Türkçesiyle kaleme alınan eserler, bu devrenin devamı niteliğinde olan Osmanlı Türkçesi ile karşılaştırıldığında Beylikler Dönemi Türkçesinin daha anlaşılır olduğu görülmektedir. Türkmen beylerinin kararlı davranışları sayesinde, Anadolu'nun batısından doğusuna kadar uzanan bölgelerdeki beylerin saraylarında telif ve tercüme yüzlerce eser ortaya konularak Oğuzcanın müstakil bir yazı dili olması böylece sağlanmıştır (Korkmaz 1984: 276). Anadolu beylerinin bu çabası o dönem siyasî ve toplumsal saha düşünüldüğünde modern ifadeyle dil devrimi, dil reformu ya da dil yerleştirilmesi olarak isimlendirilebilir. Günümüzde dil reformu, dil devrimi denilince akla dilin geliştirilmesi, yerleştirilmesi, yenileştirilmesi, onarılması, özleşmesi kavramları gelir; dili daha çok yerli unsurların egemen olduğu kültür dili haline getirmeyi amaçlayan ve devletin desteğini kazanarak yapılan dili geliştirme durumuna verilen isim dil reformu olarak tanımlanır (Gönülal 2021: 235). J. Eckmann'a göre bir dilin sözcük hazinesi yalnız doğal yolla değil, isteyerek yapılan sözcük üretimiyle de gelişip zenginleşebilir (Eckmann 1972: 17). Bu yerleştirme çabalarının ardında yatan sebeplerse ulus bilincinin yerleşmesinde rol oynamak, dili soyut ve somut bütün kavramların anlatılmasında aracı kılmak, dilin tarihinden gelen zenginliğini ortaya çıkarmaktır (Gönülal 2021: 235-236). Bahsi geçen bu sebepler o dönem Oğuzcanın da yazı dili haline getirilip kullanılmasında etkili olmuştur. Ayrıca genel Türk dili tarihi düşünüldüğünde yerleştirme çabalarının yalnız Anadolu'da ve Oğuzcada yapıldığı düşünülmemelidir; Uygurlarda da Budizm etkisiyle giren birçok alıntı sözcükte Türkçeleştirme yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. Anadolu Beyleri, henüz Oğuzcanın yazı dili haline dönüşmediği ve dönüşmesinin de Selçukluların dil politikaları doğrultusunda geciktirilmiş olduğu bir dönemde bilinçli bir şekilde aldıkları kararlar ve uyguladıkları metotlarla kontrolü ele almışlar ve Türkçenin hem tercüme hem telif eser yazımını destekleyerek Oğuzcanın yazı dili haline gelmesini sağlamışlardır.

Bu dönemde yazılan eserlerin pek çoğu dinî, destanî, tasavvufî nitelikte olsa da dönemin bilimsel eserlerinden olan tıp metinleri Beylikler dönemi Türkçesi hakkında söz söylemede önem arz etmektedir. Dinî ve edebî eserlere göre daha sade bir Türkçeyle yazılan tıp metinlerinde organ ve hastalık isimleri, çeşitli hastalıkların tedavilerinde kullanılan bitki isimlerinin Türkçe olması bu dönemin söz varlığının ortaya çıkarılmasında önemlidir (Bayat 2008: 66).

TÜRKÇELEŞTİRME VE TERİM ÇALIŞMALARI

Bu çalışmada Anadolu Beylikler döneminde kaleme alınan tıp metinlerinde müelliflerin yahut mütercimlerin bilinçli bir şekilde yabancı dilden aldıkları sözcükleri varsa Türkçede karşılıklarını verdiği, yoksa kendilerinin ürettikleri örnekleri inceleyeceğiz. Şuurlu bir dil bilinci doğrultusunda oluşturulan bu metinlerde Türkçenin bilim dili olarak da işlerliğinin kazandırılmaya çalışıldığı da görülecektir. Her kelimenin Türkçesinin bulunması ya da kullanılması o dönem şartları içerisinde düşünüldüğünde zaten mümkün değildir. Ancak belirli kelimelerin üzerinden bunun yapılmaya çalışılması da Oğuzcanın yazı dili olma sürecinde dikkate değer bir çabadır. Bu çalışmada *Tuhfe-i Mübârizî* [TM] (Doğuer, 2013), *Hulâsa* [H] (Doğuer, 2016), *Edviye-i Müfredde* [EM] (Canpolat ve Önler, 2016), *Müntahab-ı Şifâ* [MŞ] (Önler, 1990), *Kâmilü's-Smâ'a* [KS] (Çelik, 2014), *Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr* [TİB] (2017) adlı eserler çalışmaya dâhil edilerek bu eserlerde geçen ve Türkçeleştirilen terimler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu terimler tespit edilirken cümle içindeki diğer söz varlıklarından farklı olarak özellikle Arapça ya da Farsçadan bir hastalığın, bitkinin, maddenin, organın, kısaca tıbbı dair bir kavramın ya da anlamın açıklandığı özel amaçlı ve terim anlamlı örnekler seçilmiştir. Bu örneklerde, Arapça ve Farsça terimlerin hekim tarafından kullanılmasının hemen ardından *ya'nî, dedügi, derler ol, Türkce, bunı/ana* gibi aracı ifadelerle başvurulduğu ve sonrasında ise müellif veya mütercim tarafından ilgili terimin Türkçeleştirilmiş biçiminin kullanıldığı görülmüştür.

Çalışmada seçilen örnekler genel dilbilim alanının anlam aktarması yani öyküntü kategorisine göre sınıflandırılmaya çalışılacaktır (Bußmann 2002). Bu sınıflandırma yapılırken terimin alıntılı olduğu dildeki anlamına, geçtiği yere ve müellif yahut mütercimin kendi ürettiği yani anlamın aktarıldığı terim ve ifadeye yer verilecektir. Sınıflandırmanın ardından hangi anlam alanında Türkçeleştirmeye ihtiyacın olduğu sorusunun cevabı da verilmeye çalışılacak ve Türkçeleştirilirken hangi ek yahut ifade biçimlerinden yararlandığına da değinilecektir.

Anlam aktarması (*calque, loan translation, semantic loan*), bir sözcüğün veya ifadenin sesbilgisel şeklinin alınmadan anlamsal içeriğinin bir dilden diğer dile aktarılmasını içeren alıntılama türüne denir (Campbell and Mixco 2007: 26-27). Yeni bir kelime için başka dillerdeki kelimelerden sonradan modelleme yapılması olarak da tanımlanır. Alıntılama yapılırken yabancı bir kelime ve anlamı, alıntı sözcük olarak bir dilden diğerine toptan alınırken; anlam aktarmada ise dil yeni kavramlara uyarlanır (Bußmann 1996: 151). Çeşitli yollarla yapılır: (1) İlki, yerli kelimelerde alıntı sözcüklerin anlamlarının etkisiyle anlam değiştirilmesi ve genişletilmesi olur. (2) İkincisi yabancı bir kavrama dayalı olarak serbestçe yeni terimler yapılır. (3) Üçüncüsü kelime kelime anlam aktarması yoluyla yapılır. (4) Dördüncüsü serbest anlam aktarması yoluyla yapılır (Bußmann 1996: 151). Karaağaç, anlam aktarmasını bir dile

ait söz veya ifadelerin birim birim bir başka dile aktarılması yoluyla elde edilen söz veya ifade, anlam aktarması olarak tanımlayıp ulusallaştırmanın son sınırı sayar. Ayrıca, anlam aktarmasının söz, söz öbeği veya cümle düzlemlerinde olabileceğini ifade eder (Karaağaç 2013: 119). Öyküntü ise, bütün anlambilimsel alıntılar için bir üst kavramdır.

Çalışmada incelenen metinlerde yabancı terimler Türkçeleştirilirken sıklıkla *ya 'nî*, *dédügi*, *dêrler ol*, *Türkce*, *buña/anya* gibi ifadeler aracı olarak kullanılmıştır:

anya bevvâb dêrler ya 'nî kapıcı

câlibeyn dêrler ya 'nî emici

ikinci bağarsuga sâyim dêrler sâyim dedügi oruc dutıcı

müstakîm dêrler ol bir togrı bağarsukdur

artas-i levhiyâ Türkce karga düleği dêrler

cu 'ü'l-keleb dermânın ve dahı gil yêmek dermânın bildürür buña it açlığı dêrler

cüzâm renci dermânın bildürür anya Türkce yavuz enlü dêrler

baş ağrısı kim anya beyze dêrler ya 'nî aşakk

hanâzîr bir rencdür kim Türkçe anya tonuz başı dêrler

1) Anlamsal Örneksme: Yabancı dilin etkisiyle ortaya çıkan anlambilimsel yapılar, verici dildeki örnekle birebir benzer yapılar ortaya çıkarır. Bu başlık kendi içinde örneksmeli çeviri ve anlam çevirisi olarak iki kategoriye ayrılır:

1.a. Örneksmeli Çeviri: Örneksmeli çeviri, alıcı dildeki birimlerin biçimsel olarak verici dildeki birimlere bağımlı olması ile ortaya çıkar. Bunu Türkçenin kelime alıntılıdığı Arapça ve Farsçaya uyarlamak çok kolay değildir. Türkçe ile etkileşimde bulunan bu dillerin kökensel olarak farklı dil ailelerine mensup olmaları kelimelerin uyarlanışında birtakım zorluklar oluşturmuştur. İncelenen metinlere bakıldığında ise genellikle Arapça ve Farsça sözcük ve terimlerin Türkçeye bu kategoride aktarıldığını görmekteyiz. Arapça veya Farsça sözcükler Türkçeleştirilirken anlamları esas alınarak Türkçeye uyarlanmıştır. Örneksmeli çeviri de kendi içinde ikiye ayrılır: Serbest çeviri ve tıpkıçeviri. Serbest çeviride anlam aktarımı serbest örneksme yoluyla yapılırken tıpkıçeviride verici dildeki biçimlere birebir bağlı kalınarak örneksme yapılır.

1.a.1. Serbest Çeviri: Alıcı dildeki birimler biçimsel olarak verici dilden serbest örneksme yoluna gidilerek yapılan yani daha çok anlam esas alınarak ve biçim geri planda tutularak oluşturulan çevirilerdir. Bu kategoride Türkçeleştirme yapılırken verici dilden farklı olarak Türkçeye aktarım esnasında fazla ya da eksik kelime kullanımı, sözcük yerine eklerle anlamı tamamlama yollarına gidildiği anlaşılmaktadır.

isne 'aşerî 'on iki' (TM 15b/8) = *on iki barmak* (TM 15b/8)

tenaffütü'l-cild 'cildin kabarması' (KS 42a/1) = *bedenün derisi kabarcuk olmak* (KS 42a/1)

humma-yı mutbika 'sünûhas' (KS 3b/1) = *dâyim olan sıtma* (KS 3b/1)

mâdde-yi demevî 'kanlı madde' (KS 34a/19) = *kan olıcı mâdde* (KS 34b/1)

âzânü'l-fâri'l-bustânî 'sıçanın kulağı' (TİB 8b) = *sıçankulağı* (TİB 8b)

lisân-ı hamel 'koç dili' (KS 37b/1) = *kuzu dili* (KS 37b/1-2)

mâü'l-leblâb 'sarmaşık suyu' (KS 15a/10) = *iplik gibi ağaç sarmaşığı suyu* (KS 15a/11)

besûrû's-sığâr 'küçük sivilce' (KS 41b/17) = *sivilcük* (KS 41b/17)

zirâvend-i taویل 'şecere-i rüstem' (KS 51b/1-2) = *irkek zirâvend* (KS 51b/2)

zirâvend-i müdahrec 'erkurtaranı' (KS 51b/2) = *dişi zirâvend* (KS 51b/2)

sulbe 'katı' (TM 16a/9) = *katırak* (TM 16a/9)

nefesü'd-dem 'ağızdan kan gelmek' (EM 49b/12) = *ağızdan kan gelmek* (EM 49b/12)

veremi'r-riye 'akciğerde bulunan şişlik' (EM 48a/1) = *öykende şiş olmak* (EM 48a/2)

1.a.2. Tıpkıçeviri: Verici dildeki biçimlere alıcı dilin birebir anlam ve yapılarına bağlı kalınarak yaptığı çevirilerdir.

cu'ü'l-kele 'köpek açlığı' (H 77b/B) = *it açlığı* (H 77b/B)

'mebu's-sa'leb 'tilki üzümü' (MŞ 116b/15) = *dilkü üzümü* (MŞ 116b/15)

vaca'-ı mafâsil 'eklem ağrısı' (MŞ 18b/6) = *bendükşeler ağrısı* (MŞ 18b/6)

habbü'r-rümmân 'nar tanesi' (KS 5a/15) = *enâr dânesi* (KS 5a/15)

'usâre-i lihyetü't-teys 'teke sakalı suyu' (KS 5a/19) = *teke sakalı sıkındusu* (KS 5a/19)

em'â-yı dıkâk 'ince bağırsak' (KS 5b/13) = *ince bağırsak* (KS 5b/13)

'ilâcu'l-cereb 'uyuz ilacı' (KS 50b/14) = *uyuz 'ilâcı* (KS 50b/15)

iklimiyye'l-fidda 'gümüş tortusu' (KS 51a/15) = *gümiş tavı* (KS 51a/15)

erneb-i berrî 'yer tavşanı' (TİB 10b) = *kuru yer tavşanı* (TİB 10b)

erneb-i bahrî 'deniz tavşanı' (TİB 11a) = *deniztavşanı* (TİB 11a)

üznü'l-erneb 'tavşan kulağı' (TİB 9a) = *tavşankulağı* (TİB 9a)

kamletü'n-nesr 'kerkes biti' (KS 42b/14) = *kerkes biti* (KS 42b/15)

- lisânü's-sevr* 'sığır dili' (KS 46b/11) = *sıgır dili* (KS 46b/11)
- milyes/teb-i germ* 'yakıcı sıtma' (EM 68a) = *issi ısıtma* (EM 68a)
- nâ'ibel/teb her rûzîne* 'her gün gelen sıtma' (EM 68a) = *her gün dutan sıtma* (EM 68a)
- muharrika/teb-i süzende* 'yakıcı sıtma' (EM 68a) = *yandırıcı ısıtma* (EM 68a)
- teb-i serd/nâfid* 'soğuk sıtma' (EM 68a) = *sovuk ısıtma* (EM 68a)
- hâd/ bîmârî-tîz* 'çabuk ilerleyen hastalık' (EM 68a) = *tiz sayruluk* (EM 68a)
- remed/derd-i çeşm* 'göz ağrısı' (EM 68a) = *göz ağrısı* (EM 68a)
- kulâ/derd-i dehen* 'ağızda olan hastalık' (EM 68a) = *ağız ağrısı* (EM 68a)
- sulâk/rizân-ı muje* 'kirpik dökülmesi' (EM 68a) = *kirpük dökülmek* (EM 68a)
- duvâr/gerdiş-ser* (EM 68b) = *baş çegzinmesi* (EM 68b)
- dâ'ü'l-fil/emâsîden-i bar'ul* (EM 68b) = *baldır şişmek* (EM 68b)
- 'afâ/derd-i bî-devâ* 'dermansız hastalık' (EM 68b) = *dermansuz sayruluk* (EM 68b)
- istiskâlâb der-şikem üftâden* 'karında su birikmek' (EM 68b) = *karna su dolmak* (EM 68b)
- kûlenc/pîçîden-i rûde* 'kulunç' (EM 68b) = *bagarsuk tolaşmak* (EM 68b)
- seretân/emâs-ı saht* (EM 68b) = *katı şiş* (EM 68b)

1.b. Anlam Çevirisi: Anlam çevirisi, alıcı dilde yeni türetilen sözcüklerin verici dildeki sözcüklerden biçimsel olarak tamamen bağımsız olarak ve esasen yalnız verici dildeki anlamın düşünülerek alıcı dilin yaptığı çeviridir. İncelenen tıp metinlerine bakıldığında çeviri yapılırken Türkçenin sözcük alıntılıdığı Farsça ve Arapçanın farklı dil ailelerine de mensup olması dolayısıyla tercih edilen metodun genelde bu olduğu anlaşılmaktadır. Bu çeviride biçimsel olarak alıntılıdığı dile benzemek zorunda olmayan özellikle Farsça ve Arapça ile kökensel açıdan bağlantısı olmayan Türkçe için sadece anlamın esas alınarak yapıldığı bu çeviri yolu daha uygun bir metot olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır.

- sâyim* 'oruç tutan' (TM 15b/9) = *oruc dutıcı* (TM 15b/9)
- müstakîm* 'doğru' (TM 16a/1) = *togrı bagarsuk* (TM 16a/1)
- câlibeyn* 'celbeden' (TM 16b/2) = *emici* (TM 16b/3)
- müvellide* 'doğurtan' (TM 18a/13) = *togurdıcı* (TM 18a/13)
- gâdiye* 'gıda veren' (TM 18a/14) = *gıdâ alıcı* (TM 18a/15)
- nâmiye* 'büyüme, gelişme' (TM 18b/2) = *böyüme ve uzanmak* (TM 18b/2-3)

müdrîke 'idrak ve düşünme yeteneği' (TM 19a/9) = *anlayıcı ve bilici kuvvet* (TM 19a/10)

razz 'bir şeyi iri dövmek' (TM 22b/D) = *üzilmek* (TM 22b/D)

hetk 'yarma' (TM 22b/D) = *yarılmak* (TM 22b/D)

fesh 'bozma' (TM 22b/D) = *yarılmak* (TM 22b/D)

selh 'yüzme' (TM 22b/D) = *yüzilmek* (TM 22b/D)

nühûl 'vücudu temizlemek' (TM 23b/7) = *sızma* (TM 23b/7)

zübü'l 'sarıp solma' (TM 23b/8) = *solma* (TM 23b/9)

dik 'ince' (TM 23b/6) = *incelik* (TM 23b/6)

muhrika 'yakmak' (TM 23b/15) = *göyündürücü* (TM 23b/15)

felgumuni 'şiş illeti' (TM 25a/D) = *ısırgu* (TM 25a/D)

matbûh 'pişirilmiş' (TM 44b/15) = *pişirip içilür otlar* (TM 44b/15)

zımâd 'yakı' (TM 59b) = *yaku* (TM 59b)

kimâd 'ateşte kızdırılıp uzva konulan yakı' (TM 59b) = *kuru yaku* (TM 59b)

hasba/cüderi 'kızamık/çiçek çıkarmak' (EM 55a/2) = *çiçek çıkarmak* (EM 55a/2)

dik ısıtması 'ince sıtma' (EM 33a/1) = *ince agrı* (EM 33a/1)

ekile 'yenirce' (EM 22b/4) = *kesme ve göyündürme* (EM 22b/4)

fuvâk 'hıçkırık' (EM 50b/1) = *ıncırık* (EM 50b/1)

gaşî 'kendinden geçme' (EM 50a/1) = *ög yeynimesi* (EM 50a/1)

hayza 'âdet hali' (EM 51a/5) = *göbek burusu* (EM 51a/4)

hafakân 'yürek oynaması' (EM 48b/15) = *yürek oynaması* (EM 49a/1)

hunâk 'boğazda nefes almanın ve yutkunmanın zor olduğu bir hastalık' (EM 47a/12) = *bogaz agrısı* (EM 47a/12)

mağas 'sancı' (EM 50a/9) = *bağarsuklarda sancu olmak* (EM 50a/9)

munzic 'olgunlaştırıcı' (EM 27a/12) = *bişürücü* (EM 27a/12)

yarakân 'sarılık' (EM 27b/10) = *sarulık* (EM 27b/10)

beyze/aşakk 'baş ağrısı' (H 11a/B) = *baş agrısı* (H 11a/B)

cüzâm 'cüzam' (H 115b/B) = *yavuz enlü* (H 115b/B)/ *taşragular renci* (EM 68b)

hanâzîr 'sıraca' (H 118a/B) = *tonuz başı* (H 118a/B)

- lakva/ istirhayî* 'ağız ve yüz eğrilmesi' (H 23a/B) = *yüz göz egilmek* (H 23a/B)
- mâlihulyâ* 'melankoli' (H 19b/B) = *delülük* (H 19b/B)
- mesâne* 'sidik torbası' (H 97a/B) = *kavuk* (H 97a/B)
- nezle* 'nezle' (H 27b/B) = *dumağı* (H 27b/1)
- şakîka* 'migren' (H 12b/1) = *yarım baş ağrısı* (H 12b/1)
- şarâ* 'kurdeşeni' (H 117a/B) = *kurdeşeni* (H 117a/B)
- 'asaba* 'sinir' (MŞ 94a/3) = *sinir tamar* (MŞ 94a/3)
- kîfâl* 'sefalik ven' (MŞ 13b/8) = *baş tamarı* (MŞ 13b/8)
- dâhus* 'dolama' (MŞ 139a/14) = *kurlugan* (MŞ 139a/14)
- dıflî* 'zakkum' (MŞ 150b/12) = *agu ağacı* (MŞ 150b/12)
- mafas* 'göbek burulması şeklindeki ağrı' (MŞ 95a/11) = *göbek burmak* (MŞ 95a/11)
- nikris* 'gut' (MŞ 32b/12) = *topuk ağrısı* (MŞ 32b/12)
- ru* 'âf' 'burun kanaması' (MŞ 15b/5) = *burun tomurmak* (MŞ 15b/5)
- usâre* 'öz su' (MŞ 47a/8) = *sıkındu* (MŞ 47a/8)
- ümmü* 's-sıbyân' 'boncuk illeti' (MŞ 43b/11) = *uçuk* (MŞ 43b/11)
- mürekkeb sıtma* 'birleşik' (KS 2a/1) = *karişik* (KS 2a/1)
- sila* '-ı ta' *akkud* 'urlar' (KS 2b/1) = *urlar* (KS 2b/1)
- ta* 'affün-i ahlât' 'hıtların bozulması' (KS 3b/2) = *tegayyür ahlât* (KS 3b/2)
- ishâl* 'sürgün' (KS 5a/14) = *iç gitmegi* (KS 5a/14-15)
- akâkiyâ* 'akasya' (KS 5a/18) = *gaylân ağacı* (KS 5a/18)
- mâ-yı* 'asâ' 'r-râ' 'kuşekmeği suyu' (KS 5b/1) = *çoban ağacı suyu* (KS 5b/1)
- mutayyeb ol-* 'güzel kokulanmış' (KS 5b/8) = *kokulanmış ol-* (KS 5b/9)
- ratb* 'yaş' (KS 7a/9) = *yaş* (KS 7a/9)
- bârid* 'soğuk' (KS 8a/1) = *sovuk* (KS 8a/1)
- sû-yı* *mizâc* 'kötü mizaç' (KS 8a/10) = *mizâc yaramaz olmak* (KS 8a/10)
- gıbb* 'gün aşırı tutan sıtma nöbeti' (KS 8a/12) = *gün aşı* (KS 8a/13) / *her gün dutan sıtma* (EM 68a)
- rib* 'dört günde bir tutan sıtma' (KS 8a/13) = *dört günde bir dutar* (KS 8a/13) / *dört günde bir dutan sıtma* (EM 68a)

- muvâzib* 'devamlı' (KS 8a/14) = *dâyim* (KS 8a/14)
- demevî* 'kanla ilgili' (KS 8a/15) = *kandan* (KS 8a/15)
- ma'ide* 'mide' (KS 9a/15) = *kursak* (KS 9a/15)
- galîz* 'kesif' (KS 10a/11) = *koyu* (KS 10a/11)
- mütehhalil ol-* 'kabarma' (KS 11a/2) = *kalksa yumşasa kabarsa* (KS 11a/2)
- müstahsaf ol-* 'sağlamlaşmış' (KS 11a/3) = *katı berk ol-* (KS 11a/3)
- humâmâ-yi mutbika* 'sürüp giden sıtma' (KS 11a/9) = *dâyim olan sıtma* (KS 11a/10)
- leblâb suyu* 'sarmaşık' (KS 12b/9) = *agaç sarmaşığı* (KS 12b/9)
- şerâyîn tamar* 'atar damar' (KS 14b/1) = *yürek tamarı* (KS 14b/1)
- ekhel tamar* 'beden damarı' (KS 16a/2) = *orta tamar* (KS 16a/2)
- temenne 'ahu min kesreti şurbi'l-mâ* 'çok su içmekten sakınmak' (KS 21a/17) = *çok su içmekden men 'it-* (KS 21a/17)
- ükkûs* 'cinsaçı, küsküt' (KS 24a/15) = *diken sarmaşığı suyu* (KS 24a/15)
- mürekkeb* 'birleşik' (KS 24b/11) = *karışık sıtma* (KS 24b/11)
- muvâzib* 'ara vermeden yapılan' (KS 25b/7) = *dâyim olucı* (KS 25b/7)
- feotenc-i nehrî* 'nehir nanesi' (KS 27b/3) = *su yarpuzu* (KS 27b/3)
- sebât* 'azim ve kararlılık' (KS 29a/4) = *hic nesne bilmemek ve hareket itmek* (KS 29a/4)
- sa'b ol-* 'zor' (KS 30a/16) = *katı ol-* (KS 30a/16)
- hârr yâbis* 'sıcak kuru' (KS 31a/17) = *ıssı kuru* (KS 31a/18)
- zübûl* 'alâmeti 'sararıp solma' (KS 31b/6) = *erimek 'alâmeti* (KS 31b/6)
- tahlîl it-* 'tahlil' (KS 38a/9) = *ez-* (KS 38a/9)
- muhallil* 'şişleri dağıtan ilaç' (KS 41a/13) = *şişci edviye* (KS 41a/13-14)
- şahmiye* 'yağ' (KS 41a/14) = *yağ sıfatlı* (KS 41a/15)
- cereb* 'uyuz' (KS 41b/15) = *uyuz* (KS 41b/15)
- hikket* 'deri kaşıntısı' (KS 41b/15) = *gicivük* (KS 41b/15)
- kummel* 'bitler' (KS 41b/16) = *bitler* (KS 41b/16)
- şerâ* 'kurdeşeni' (KS 41b/16) = *kurdeşen* (KS 41b/17)
- hasaf* 'kurdeşen' (KS 41b/17) = *uçuk* (KS 41b/17)

- sâlîl* 'siğiller' (KS 41b/18) = *sigiller* (KS 41b/18)
- mesâmîr* 'çivi başı' (KS 41b/18) = *mih başı* (KS 41b/19)
- kuvebâ* 'deriyi kavlatan uyuz' (KS 41b/19) = *demregü* (KS 41b/19)
- takşîr* 'soymak' (KS 42a/1) = *soyulmak* (KS 42a/1)
- '*arak* 'ter' (KS 42a/2) = *der* (KS 42a/2)
- devâû*'s-sa '*leb* 'saçkıran' (KS 42a/3) = *kılı saçı sakılı dökülmek* (KS 42a/3-4)
- sa* '*fa* 'kellik' (KS 42a/4) = *başda yüzde olan baş bert* (KS 42a/4-5)
- hazâz* 'konak' (KS 42a/5) = *konak düşmek* (KS 42a/5)
- '*izem-i re*'s '*başın büyümesi*' (KS 42a/6) = *âdem baş büyüme* (KS 42a/6)
- kelef* 'çığıt' (KS 42a/8) = *yüze kara çığıt düşmek* (KS 42a/8)
- mürekkeb cerâhat* 'mürekkep cerahat' (KS 42a/16) = *karışık cerâhat* (KS 42a/17)
- ibnü* 'ırs 'gelincik' (KS 42b/8) = *mâl gelincüğü* (KS 42b/9)
- '*ızâye* 'keler' (KS 42b/9) = *deyin ısırmak* (KS 42b/9)
- '*ankebut* 'örümcek' (KS 42b/13) = *örümcek* (KS 42b/13)
- rüteylâ* 'böy' (KS 42b/13) = *bö* (KS 42b/13)
- ayyel kuyruğı* 'keçi kuyruğı' (KS 43a/1) = *tag keçisi kuyruğı* (KS 43a/1)
- dâbbe* 'davar' (KS 43a/2) = *dörd ayaklu canavar* (KS 43a/2)
- şevkerân* 'baldıran zehiri' (KS 43a/3) = *ağulu ot* (KS 43a/3)
- lifâh* 'şemame' (KS 43a/4) = *yebrûh köki* (KS 43a/4)
- cabsîn* '?' (KS 43a/12) = *ak şeffâf daş içen ve mertek içen* (KS 43a/12)
- hafakân* 'yürek oynaması' (KS 43b/14) = *yürek uyanması* (KS 43b/16)
- huşûnet* 'katılık' (KS 44a/6) = *irilik* (KS 44a/6)
- şahm-ı hanzal* 'ebu cehl karpuzunun eti' (KS 45b/10) = *karga kavunu* (KS 45b/10)
- '*akırkarhâ* 'yaban tarhunı' (KS 46a/19) = *tag tarhûnı* (KS 46a/19)
- mi* '*â-ı sâyile* 'bitkilerden akan zamk' (KS 46b/1) = *agaç pûsı* (KS 46b/2)
- nârdîn yağı* 'sümbül' (KS 46b/5) = *sümbül yağı* (KS 46b/6)
- ferbiyyûn* 'sütleşen otu' (KS 47a/12) = *samıg* (KS 47a/12)
- fevenc-i cebelî* 'dağ nanesi' (KS 48a/3) = *kekük* (48a/3)

- kurfa* 'karanfil kabuğu' (KS 48a/5) = *dârsînî* (KS 48a/5)
- kuşûrû'l-selihe* 'tarçın kabuğu' (KS 48a/6) = *dârsînîye ulaşan agacın kabı* (KS 48a/6)
- yudekku'l-cemî'u* 'hepsini dövmek' (KS 48a/8) = *cemî'in yumşak dögeler* (KS 48a/8)
- türmüs* 'acı bakla' (KS 48b/9) = *mısır bakıllâsı* (KS 48b/9)
- nemmâm* 'marsama' (KS 48b/11) = *varsama* (KS 48b/11)
- hanzal* 'ebu cehl karpuzu' (KS 48b/11) = *ebû cehl karpuzu* (48b/12)
- kersene* 'burçak' (KS 48b/12) = *mercimek* (KS 48b/12)
- huzuz* 'şeytan ipliği' (KS 49a/5) = *dikensüz arduç* (KS 49a/5)
- cevz-i cendüm* 'cevz-i kendüm' (KS 49a/5) = *gögercin tersi* (KS 49a/6)
- el-behaku'l-esved* 'ilâcî 'kara behak ilacı' (KS 49b/7) = *kara behak* (KS 49b/7)
- natrân-ı ahmer* 'kırmızı bûrak' (KS 50a/7) = *kızıl bûre* (KS 50a/7)
- mîvîzec* 'bit otu' (KS 51a/12) = *delüce zeytûn* (KS 51a/13)
- kurdumânâ* 'kerevyâ' (KS 51a/13) = *yandak* (KS 51a/13)
- ebhel* 'ardıç yemişi' (TİB 2b) = *dağ servisi* (TİB 2b)
- ibnü irs* 'gelincik' (TİB 2b) = *gözen* (TİB 2b)
- el-ânuk* 'kurşun' (TİB 4a) = *kurşun* (TİB 4a)
- ibnü ara'l-kıt''* (TİB 4b) = *uvacuk hayy-ı âlem* (TİB 4b)
- ütrünc* 'ağaçkavunu' (TİB 5a) = *ağaç kavunu* (TİB 5a)
- esel* 'beyaz ılgın' (TİB 5b) = *yemişlü yılgun* (TİB 5b)
- ismid* 'sürme taşı' (TİB 6b) = *ısfahânî sürme* (TİB 6b)
- etrâr* 'kadıntuzluğu' (TİB 7a) = *hatuntuzluğu* (TİB 7a)
- iccâs* 'erik' (TİB 7a) = *eriik* (TİB 7a)
- ahiyûn* 'ef'i başı' (TİB 7b) = *ef'a başı* (TİB 7b)
- ıdhır* 'mekke ayruğı' (TİB 7b) = *Mekke ayruğı* (TİB 7b)
- erüz* 'pirinç' (TİB 9b) = *pirinc* (TİB 9b)
- artas-ı levhiyâ* 'çiğ tiryak' (TİB 11b) = *karga düleği* (TİB 11b)
- âzâd-ı draht* 'büyük tesbih ağacı' (TİB 12a) = *büyük tesbih ağacı* (TİB 12a)
- ustuatikus* 'ayı kulağı' (TİB 13b) = *ayı kulağı* (TİB 13b)

isfencü'l-bahrî 'deniz süngerî' (TİB 16a) = *sünger* (TİB 16a)

e'd-dâ'ü'l-maraz ve'l-illet/bîmârî 'illlet ve marazların tedavisi' (EM 68a) = *sayruluk* (EM 68a)

ma'ciz/nâtuwânî 'za'f' (EM 68a) = *güçsüzlük* (EM 68a)

hummâ/teb 'sıtma' (EM 68a) = *ısıtma* (EM 68a)

müzmin 'kronik' (EM 68a) = *uzun sayruluk* (EM 68a)

sudâ 'l^{der}-i ser' (EM 68a) = *baş ağrısı* (EM 68a)

sersâm/birsâm 'zatülcenp' (EM 68a) = *satlıcan* (EM 68a)/ *issi baş ağrısı* (EM 68b)

sehl/gâheş 'ishal' (EM 68a) = *bagarsuk sıyrılmak* (EM 68a)

su'âl/sürfe 'öksürük' (EM 68a) = *öksürük* (EM 68a)

baras/pîstî 'abraşlık' (EM 68b) = *ala tenlik* (EM 68b)

ra'şel/erze 'titreme' (EM 68b) = *ditremek* (EM 68b)

vebâ/bîmârî 'âm' (EM 68b) = *ölüt* (EM 68b)

kay/mineş kerd (EM 69a) = *kusmak* (EM 69a)

nutfe/âbile (EM 69a) = *kabarcuk* (EM 69a)

Henüz terimleşmemiş *başlamsal sözcük* kategorisinde değerlendirebileceğimiz örneklerimiz de aşağıdaki gibidir. Bu kısımda *gibi* edatına dikkat etmek gerekir; henüz terimleşmemiş gözükmemesine rağmen kalıplaşmış bir ifade olduğu söylenebilir:

meşîmiyye (TM 16a/10) = *eten gibi* (TM 16a/10)

şebekiyye (TM 16a/10) = *ağ gibi* (TM 16a/10)

'ankebûtiyye (16a/11) = *örümcek evi gibi* (TM 16a/11)

'inebiyye (TM 16a/12) = *yaş üzüm gibi* (TM 16a/12)

karniyye (TM 16a/12) = *kazınmış boynuz gibi* (TM 16a/12)

mülalhame (TM 16a/13) = *et gibi* (TM 16a/13)

zücâciyye (TM 16a/14) = *erimiş sırça gibi* (TM 16a/14)

celîdiyye (TM 16a/14) = *buz paracığı gibi* (TM 16a/14)

beyziyye (TM 16a/15) = *yumurda gibi* (TM 16a/15)

2) Anlam Alıntılama: Alıcı dildeki sözcüğün anlamının verici dildeki sözcüğün anlamıyla genişlemesidir.

hâdim 'yardımcı' (TM 15a/1) = *kullıkçı* (TM 15a/2) ilk defa burada geçiyor, EAT öncesinde kullanılıp kullanılmadığını bilmiyoruz.

bevvâb (TM 15b/4) = *kapıcı* (TM 15b/4)

gamâm 'bulut' (TM 31a/5) = *bulut* (TM 31a/5)

nefh 'gaz' (KS 6a/2) = *yê:l* (KS 6a/2)

humret 'kızılık' (KS 36b/15) = *kızılık* (KS 36b/15)

gudde (TM 13a/2) = *bê:z* (TM 13a/2)

a'ver (TM 15b/14) = *bükün* (TM 15b/14)

SONUÇ

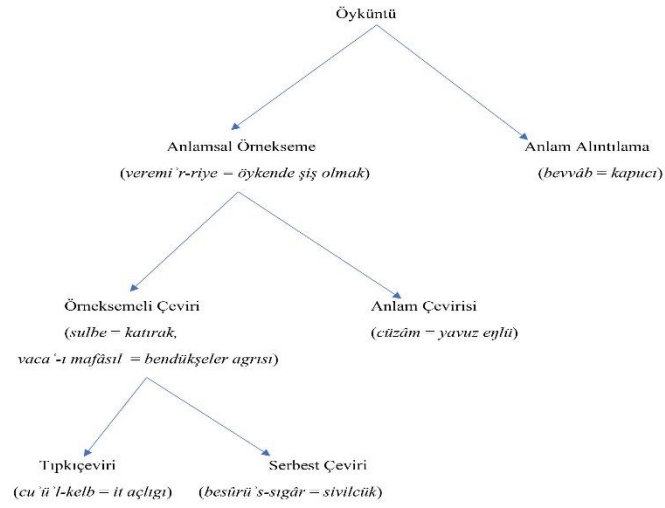
Bu çalışmada *Tuhfe-i Mübârizî*, *Hulâsa*, *Edviye-i Müfredde*, *Müntahab-ı Şifâ*, *Kâmilü's-Smâ'a*, *Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr*'ın söz varlıklarından yola çıkılarak mütercim yahut müelliflerin kaynak diller olan Arapça ve Farsçadan aldıkları sözcük ve ifadeleri Türkçeleştirdikleri örnekler üzerinde durulmuştur. Anadolu Beyleri şuurlu bir gayretle ve kendilerinin de bu dilleri bilmemeleri hasebiyle etraflarındaki müellif ve mütercimlere Türkçe eser yazdırma ya da Türkçeye önemli tıp eserlerinin çevrilmesi konusunda teşvik ve destekte buldukları anlaşılmıştır. Bu teşvikin neticesinde yazılan eserler de bilinçli bir Türkçeleştirme hareketine öncülük etmişlerdir. Eserler, Beylikler dönemi Anadolu'da Oğuzcalaşmanın hem yazı hem de bilim dili haline getirilmesine eşlik eden çalışmalardır.

Günümüzde modern anlamda dil yenileştirilmesinin bir benzerine Beylikler dönemi Türkçesindeki örneklerde rastlarız. Beylerin ve halkın Türkçeye, Türkçe yazılan eserlere olan itibarı beraberinde Türkçeleştirme çabasını da doğurmuştur. Arapça ve Farsça eserlerin anlaşılabilmesi Türkçeye çeviriyi hızlandırırken; Türkçe telif edilen eserlerde ise Türkçe terim üretme kaygısı içerisindeki müelliflerin varsa Türkçede karşılıklar kullandıkları yoksa işler kök, ek ya da yapıları kullanarak Türkçeleştirmeye gittikleri görülmektedir.

Dilbilimsel olarak sınıflandırılıp incelenen öyküntü kategorisinin *anlamsal örnekleme* ve *anlam alıntılama* başlıkları altında incelenmiş Türkçede en çok kullanılan anlamsal alıntılamanın yaygın örneklerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu kategori kendi içinde serbest çeviri ve anlam çevirisi olarak ikiye ayrılmıştır ve Türkçe bu kısımda tercihini serbest çeviriden yana kullanmıştır. Bu hususta Arapça, Farsça ve Türkçenin aynı dil ailesinden olmamaları ve benzer yapısal etmenlerden oluşmamları Türkçenin bu dillerden sözcükleri Türkçeleştirirken başvurduğu yöntemlerin,

tercihinde etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca Türkçenin terimleştirme yolunu seçerken, isimden isim yapma eklerinden en fazla yararlanılmış olduğu da incelen örneklerden yola çıkılarak söylenebilir.

Sonuçta, Oğuzcanın yazı dili olma macerası uzun ve zorlu bir süreçtir. Bu çalışmada Oğuzca yazılmış eserlerin sadece tıp konusu ile ilgili olanlarına yer verilmiştir. Çalışma kapsamı genişletilip diğer konularda yazılmış eserlerin de bu doğrultuda ele alınması konunun anlaşılabilirliğini artıracaktır. Beylikler döneminde yazılmış bu tıp eserlerinden yola çıkılarak bile denilebilir ki Arapça ve Farsça hâkimiyetine karşı bilinçli bir Türkçeleştirme çabası içerisinde olan ve müellif yahut mütercimleri bu alanda teşvik eden Türk Beylerinin Oğuzcanın yazı dili haline gelmesinde, Türkçe bilimsel terimler üretilmesinde katkıları büyüktür.

KAYNAKÇA

- BAYAT, A. H. (2008). "Tıp Dili ve Terimleri Açısından Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Tıp Kitaplarının Önemi". *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: Nobel Matbaacılık, 61-82.
- BUßMANN, H. (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. London: Routledge.
- BUßMANN, H. (2002). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner.
- CAMPBELL, L., MÍXCO, M. J. (2007). *A Glossary of Historical Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- CANPOLAT, M., ÖNLER, Z. (2016). *İshâk Bin Murâd Edviye-i Müfredde*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇELİK, A. (2014). *Terceme-i Kâmilü's-Sinâ'a (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- DOĞUER, B. E. (2013). *Hekim Bereket Tuhfe-i Mübârizî Metin-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOĞUER, B. E. (2016). *Hekim Bereket Hulâşa Metin-Sözlük*. Ankara: Ürün Yayınları
- ECKMANN, J. (1972). "Macar Dil Devrimi". *Alman ve Macar Dillerinde Özleşme*. Ankara: TDK Yayınları, 17-41.
- GÖNÜLAL, Y. Ö. (2021). "Popüler Bir Tartışma Alanı Olarak Türk Dil Reformu". *Türk Dünyası Dil, Kültür ve Edebiyat İncelemeleri*. (ed. Akartürk Karahan). İstanbul: Kutlu Yayınevi, 235-250.
- KARAAĞAÇ, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- KORKMAZ, Z. (2009). "Anadolu'da Oğuz Türkçesi Temelinde İlk Yazı Dilinin Kuruluşu". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 57 (2): 61-69.
- KUT, G. (2006). "13. ve 14. Yüzyıllarda Anadolu'da Türkçenin Yazı Dili Olması ve Bu Yüzyıldaki Eserler Üzerine". *Payitaht Bursa'da Kültür ve Sanat Sempozyum Kitabı (07-07 Nisan 2006-Bursa)*. 27-41.
- MANSUROĞLU, M. (1951). "Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IV (3): 215-229.
- ÖNLER, Z. (1990). *Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntahab-ı Şifâ I Giriş-Metin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZKAN, M. (2014). "Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Olarak Gelişmesi". *Türkiyat Mecmuası*, 24 (1): 53-73.
- TEKİN, T. (2013). "Atatürk ve Dil Reformu". *Makaleler 3: Çağdaş Türk Dilleri*. Ankara: TDK.
- Tercüme-i Müfredât-ı İbn Baytar* (2017). (koord. Kevser Topkar, bilim kur. Metin Uçar vd.) İstanbul: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları.